

TIRANNIEKE LUIHEID VAN HET DENKEN | DOOR MATTHIAS ROHL

Posted on 21. Dezember 2020

In zijn poging om "samenzweringstheorieën" te verwerpen, buigt de literatuurwetenschapper Joseph Vogl zich zelf om de theorieën te verwarren.

Een standpunt van Matthias Rohl.

Het is schokkend wat er al maanden voor onze ogen gebeurt: De uitvoerende tak van een nerveuze staat valt steeds dieper in zijn zelfopgelegde gezagsval. Het bestendigen van de noodtoestand kan de flagrante tegenstrijdigheden van een beleid van maatregelen zonder bewijs nauwelijks verhullen. De staat speelt oorlog in vrede - tegen zijn eigen burgers; iedereen die vragen stelt wordt aan de kaak gesteld. Nu heeft de beroemde literatuurwetenschapper Joseph Vogl in een interview ook alle demonstraties tegen dit beleid van maatregelen verbannen naar het denkbeeldige rijk van het postfeitelijke. Wat is hier aan de hand? En hoe zou een intelligent alternatief er uitzien?

"Als je eenmaal de democratie moet beschermen, is het al geen democratie meer" - Elfriede Jelinek (Babel, 2004).

"Elk spel heeft zijn regels. We moeten gewoon leren om ze te breken" - Westworld (HBO, seizoen drie, aflevering twee, 2020).

Fritz Lang's expressionistische meesterwerk Metropolis (1927) verbeeldt die dystopische wereld van de Nieuwe Donkere Tijd (1) - een donkere tijd die zijn visionaire schaduwen ver in ons heden werpt. In het verdwijnpunt van een filmisch geïnspireerde situationele analyse is bovendien die sociale utopische impuls te onderscheiden in de talloze motieven van de duurste film van de Weimarrepubliek: Opstand, uitbuiting, automatisering, dubbelganger, jaloezie, vervreemding, familieconflict, machinekracht, wraak, rijkdom (2). Langzaam maar zeker vermengt zich zo dystopische en utopische picturale kosmos - het spel van het licht verschijnt als een paradoxaal-filosofische collectivisering van de dromen (3).

Terwijl de rijken en machtigen zich overgeven aan hun luxueuze leven in de bovenstad, spannen de werkende slaven zich in de diepte van de aarde in voor hun onafwendbare ellende. Hoofduitbuiters Joh Fredersen ziet de arbeiders als niets anders dan laaggeplaatste personen, en uiteindelijk ontstaat er een

massale opstand. In een belangrijke scène wordt gezegd:

"Joh Fredersen wil dat degenen in de diepte zichzelf in de fout zetten door geweld te gebruiken, zodat hij het recht krijgt om geweld tegen hen te gebruiken."

Men is geneigd dit te lezen als de perfecte metaforische beschrijving van de huidige bestending van de noodtoestand door de uitvoerende macht, die de empirisch onhoudbare, bovendien ongrondwettelijke logica (4) van een PCR-test-geïnduceerde (5) pandemische fictie (6) volgt - inmiddels zelfs georkestreerd door perfide methoden van digitale demagogie, manipulatie en censuur (7).

Noodtoestand in een nerveuze toestand

De destructieve ontkoppeling van de uitvoerende macht en elke democratische controle is echter niet echt een nieuw fenomeen - wat we nu meemaken is in het beste geval de geradicaliseerde versnelling, de drift in de anticipatieval waarin de nerveuze staat zich heeft gemanoeuvreed.

Daartoe heeft de filosoof Giorgio Agamben - tegen de achtergrond van de ervaring van 9/11 - het juridische concept van de uitzonderingstoestand nieuw leven ingeblazen en herzien door middel van rapsodisch geordende lezingen van canonieke teksten van Carl Schmitt, Walter Benjamin en Michel Foucault (8).

Voor Agamben is het geweld van de uitzondering het behoud van rechten - tijdelijk in de uitzonderingstoestand en ruimtelijk in de uitzondering van het naakte leven:

"In dit brandpunt van de twee uitzonderingslogica's ontstaat nu een catastrofale vertraging voor Agamben, namelijk de mogelijkheid van de temporele bestending van de uitzonderingstoestand en de ruimtelijke uitbreiding van de uitsluiting van het naakte leven" (9).

In de interpretatieve horizon van deze dubbelzinnige uitzonderingslogica gaat het (internerings)kamp zelfs vooruit naar de nomos van de moderniteit (10). Maar wat is de nerveuze toestand? De rechtsgeleerde Tristan Barczak vat het samen in zijn baanbrekende habilitatie:

"Nerveus is een staat die de logica van de werkelijkheid vervangt door de logica van de mogelijkheid, die uit

constante angst om het kritieke moment van tijdige actie te missen, zelfs in de normale situatie handelt alsof hij zich in een noodtoestand bevindt, die onophoudelijk op zoek is naar bronnen van gevaar en potentiële vijanden, die gevaren elimineert voordat ze zich voordoen, die uit voorzorg handelt in plaats van te wachten, die vecht in plaats van te verdedigen, die oorlog in vrede speelt. Nerveus is een staat die in een staat van constante waakzaamheid verkeert, die zijn kasteel verlaat omdat hij zijn muren niet vertrouwt. Een staat die nooit rust is een nerveuze staat" (11).

De mate waarin deze nerveuze staat gebruik maakt van het methodologische repertoire van militair geïnspireerde contraspionage, inlichtingengecoördineerde spionage en door de politie geflankeerde bewapening is inmiddels onderwerp geweest van gedifferentieerd onderzoek (12).

Geluid in de debatzaal

Zorgen en twijfels met betrekking tot de anticoronamische maatregelen van de uitvoerende macht kunnen daarom - medisch, economisch en juridisch - niet zomaar worden weggenomen. Wat zou kunnen worden toegevoegd aan de kritieke rijkdom aan feiten die snel kunnen worden teruggevonden in de digitale ether (13)? Juist daarom vormt zich al maandenlang op een breed front weerstand in verschillende vormen. En hoe reageert Joseph Vogl, hoogleraar moderne Duitse literatuur aan de Humboldt-universiteit in Berlijn en permanent bezoekend hoogleraar aan de Princeton-universiteit, in een recent interview? Ik schrijf zo nauwkeurig en woordelijk mogelijk over:

"Hoe ga je om met feitelijke situaties zoals deze eigenaardige nieuwigheid van publieke dissidentie, zoals anti-Corona demonstraties? Het is immers interessant dat hier aan de ene kant de radicalisering van de opinie onder het teken van samenzweringstheorieën wordt gecombineerd met een radicalisering van het postfeitelijke, dat wil zeggen, ik demonstreer tegen het bestaan van een plaag, dat deze dingen op een eigenaardige manier met elkaar verbonden zijn - en ik zou willen stellen dat hier, zelfs in dit politieke spectrum dat zich daar verzamelt, een eigenaardige veerkracht voor de hedendaagse informatie-economieën is ontstaan.

Dus dat is: Ik zit in het spel. Ik ben aanwezig. Ik druk me publiekelijk uit. En ik radicaliseer een cruciaal punt

van het huidige systeem, namelijk de reductie van de eigen positie tot het eenvoudigweg eigenzinnige, tot iets wat ik niet hoeft te verantwoorden, tot iets waarvan ik niet wil dat de ander dat weerlegt - en tot iets dat gekenmerkt wordt door het recht om op geen enkele manier gelijk te hebben. Wat hier circuleert zou eigenlijk infopinion moeten worden genoemd, dat wil zeggen een eigenaardige mengeling van mening en informatie.

We leven uiteindelijk in een samenleving van opiniemarkten. Ik vorm mijn mening en ik sta erop. De vrijheid van meningsuiting vanuit de Verenigde Staten (eerste amendement) is in zekere zin een wereldbeginsel geworden. En dat is ten slotte het recht om ten eerste niet te hoeven motiveren en ten tweede is het recht om geen gelijk te hebben daar ook bij inbegrepen. En ik denk dat veerkracht in dit verband betekent dat men in geval van twijfel de terugtrekking naar de eigen mening moet begrijpen als een strategie van zowel exit als van deelname aan dit systeem. Dat wil zeggen, in de immunisatie tegen vragen van legitimiteit, zo u wilt, ook in de immuniteit voor vragen van aansprakelijkheid, van wat men uitdrukt, wordt veerkracht, dat wil zeggen, aanpassingsvermogen aan het huidige informatieregime, onthuld" (14).

Het is zeer verontrustend om te moeten zien hoe Vogl zich hier in een paar minuten voor een lopende camera in diskrediet brengt - en niet in de laatste plaats consequent de hoogste discursieve standaard van zijn eigen monografieën ondermijnt (15). Ironisch genoeg kan men er nog steeds op wijzen:

Als hij hier had gesproken, in plaats van over demonstraties, over het optreden van de uitvoerende macht, zou het bijna een originele beschrijving zijn geweest van de democratiserende ontwikkelingen van de afgelopen maanden en zou het interview zijn gered.

Zoals het echter is, is letterlijk elke lettergreep scheef en verkeerd: de demonstraties en weerstanden zijn niet gericht tegen "Corona", maar tegen de maatregelen die elke bewijskrachtige plausibiliteit doen ontploffen (16).

De rest is dus alleen maar retorisch gebrabbel, want de bedoelingen van de geadresseerde van deze fundamentele kritiek zijn al volledig verkeerd beschreven. Wie heeft er de afgelopen maanden ooit gedemonstreerd tegen het bestaan van een epidemie, wanneer en waar precies? En waarom spreekt Vogl

van een epidemie als de officiële term pandemie is (17)? Weet hij het verschil niet? Is er een? Wie herleidt zijn positie tot de eenvoudigweg eigzinnige? Waarom noemt Vogl in deze interviewpassage nooit concrete namen of voorbeelden - in tegenstelling tot zijn collega Slavoj Žižek, die nooit gierig is met namen en voorbeelden?

Naar welke bronnen verwijst Vogl in zijn ingrijpende aanval? Of haalt hij zijn politieke wereldkennis alleen uit nationale dagbladen? Is hij zich zelfs bewust van de talrijke tegeninitiatieven die zich professioneel op het net vormen, juist omdat de gevestigde media hen niet meer voldoende ruimte bieden voor discours en debat (18)?

Het zou echt interessant zijn om te weten uit welke geldige verifieerbare bronnen Joseph Vogl zijn kennis put - men kan alleen maar hopen dat zijn nieuwe boeknamen hier serieus onderzoek naar doen (19). Onvermijdelijk wordt men voorlopig herinnerd aan dat beroemde dictum van Pierre Bourdieu: als men politiek geëngageerd raakt en daarbij onzin uitkraamt, is men geen intellectueel meer.

Dialectiek als een humoristisch wereldprincipe

Wat echter vooral opvalt is dat Vogl, die in zijn vorige onderzoek altijd uiterst nauwgezet en precies bewijs levert voor elk van zijn stellingen en ideeën, in dit interview elke minimale standaard van serieuze geesteswetenschappen en sociale wetenschappen ondermijnt. Als hij zijn collega Peter Zima had geraadpleegd, zou hij hebben geweten dat er, in zeer vereenvoudigde bewoordingen, ten minste twee onontkoombare kwaliteitscriteria voor goede theorie in de geesteswetenschappen en sociale wetenschappen zijn: Dialectiek en dialoog - dat wil zeggen, tegenstrijdigheid en begrip (20)!

Men kan zich hier Goethe's spreuk herinneren: "Hetzelfde laat ons met rust, maar het is de tegenstrijdigheid die ons productief maakt". Ook de beroemde vertoog-ethische formule van de ongedwongen dwang van het betere argument van Jürgen Habermas vindt hier zijn oorsprong. Last but not least zou men kunnen denken aan Niklas Luhmann's laconieke opmerking dat er in de wetenschap sowieso alleen semantische bepalingen zijn over herroeping.

Als men wil ontsnappen aan de eendimensionale assen van de visie van onze "Ioden tijd" (Hölderlin), zou een duik in de complexe diepten van Hegel's filosofie actueler zijn dan ooit. Waarom? Want, zoals Bertolt Brecht al aangaf, onthult het dialectiek aan ons als een humoristisch wereldprincipe (21).

Of, zoals de Zwabische Georg Wilhelm Friedrich Hegel niet zelden met plezier opmerkte: "So isch no au wieder! (22). Dat wil zeggen: elke kijk op de wereld is perspectivisch en concreet - en juist niet absoluut.

De filosoof Günter Zöller vat samen: "Wij kunnen later van Hegel leren dat men niet met vereenvoudigingen en eenzijdigheid, maar met een grondige kennis van de processen en verbanden en met een redelijke inschatting van de mogelijkheden en grenzen, op moeilijke en moeilijk te begrijpen situaties en situaties stuit. (23)

Vanuit Hegeliaans gezichtspunt is het onbeduidende gewauwel over complottheorieën dan ook al cognitief gesteriliseerd, omdat hier al de term theorie, in de zin van het geschetste complexe samenspel van tegenstrijdigheid en begrip, volledig onbegrepen - of helemaal niet begrepen - is en bovendien "eenvoudige arrogantie of het onvermogen om een duidelijk tegenargument te benoemen" (24) de kegel van het licht van de coöperatieve cognitie binnendringt (25).

Men zou dit ook de denunciatieve tirannie van de luiheid van het denken kunnen noemen - en de vraag doet zich voor of men zich deze luiheid nog kan veroorloven in het licht van de huidige wereldsituatie.

We moeten altijd in gedachten houden dat degenen die hun medemensen elke vorm van dialogische dialectiek ontzeggen, altijd het risico lopen hun eigen menselijkheid te verliezen (26). Elke stap in deze richting is er een te veel. Eigenlijk zielig dat men er überhaupt aan moet denken.

+++

Met dank aan de auteur voor het recht om dit artikel te publiceren.

+++

De boeken "The Fine Differences" en "On the State" van Pierre Bourdieu worden in dit verband

aanbevolen.

+++

Dit artikel verscheen op 16.12.2020 in Rubikon - Magazine for the Critical Mass.

+++

Opmerking bij het artikel: Deze tekst verscheen voor het eerst in "[Rubikon – Magazin für die kritische Masse](#)", waarin onder andere Daniele Ganser en Rainer Mausfeld zitting hebben. Aangezien het is gepubliceerd onder een vrije licentie (Creative Commons), neemt KenFM deze tekst over in secundair gebruik en wijst er expliciet op dat de Rubikon ook afhankelijk is van donaties en ondersteuning nodig heeft. We hebben veel alternatieve media nodig!

+++

Foto bron: Dusan Petkovic / shutterstock

+++

KenFM streeft naar een breed spectrum aan meningen. Opinie-artikelen en gastpresentaties hoeven niet de mening van de redactie weer te geven.

+++

Vind je ons programma leuk? Informatie over andere manieren om ons te ondersteunen vindt u hier:

<https://kenfm.de/support/kenfm-unterstuetzen/>

+++

Nu kunt u ons ondersteunen met Bitcoins.

BitCoin-adres: 18FpEnH1Dh83GXXGpRNqSoW5TL1z1PZgZK

